

Ákall Blindrafélagsins til Alþingis vegna fyrirhugaðs niðurskurðar á fjárveitingum til Sjónstöðvarinnar

Blindrafélagið vill með þessari skýrslu vekja athygli Alþingis og fjárlaganefndar Alþingis á mikilli atvinnupátttöku blindra og sjónskertra einstaklinga, vegna fyrirhugaðs niðurskurðar á fjárveitingum til Sjónstöðvarinnar næstu 3 árin samkvæmt fyrirbyggjandi fjárlagafrumvarpi. Sjónstöðin er opinber þjónustustofnun sem gegnir lykilhlutverki í að tryggja sjálfstæði, menntun og atvinnupátttöku blindra og sjónskertra einstaklinga á Íslandi. Stofnunin hefur með starfsemi sinni átt stóran þátt í því að tryggja að atvinnupátttaka þessa hóps sé ein sú hæsta meðal vestrænna þjóða, eða um 58% árið 2025.

Nýjustu útreikningar og greiningar Blindrafélagsins, sem byggja á gögnum Hagstofunnar, Tryggingastofnunar, Sjónstöðvarinnar og sjálfstæðum rannsóknum, sýna að fjárhagslegur ávinningur ríkisins af aukinni atvinnupátttöku blindra og sjónskertra á tímabilinu 2014–2025 nemur um 4,7 milljörðum króna eftir að kostnaður við opinberan stuðning hefur verið dreginn frá. Það þýðir einfaldlega að fyrir hverja krónu sem ríkið hefur varið í atvinnu- og menntastuðning við þennan hóp hefur samfélagið fengið margfalt til baka – bæði í formi aukinna skatttekna og sparnaðar í bótageiðslum.

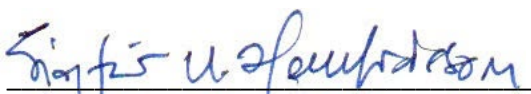
Í ljósi þessara niðurstaðna telur Blindrafélagið það hvorki ráðlegt né ábyrgt að draga úr fjáframlögum til Sjónstöðvarinnar sem hafa verið stöðug undanfarin ár vegna kröfu um aðhald í ríkisrekstri. Slíkur niðurskurður myndi ekki leiða til sparnaðar, heldur til aukins langtímakostnaðar fyrir ríkissjóð. Mikilvægt er að tryggja áframhaldandi þjónustu Sjónstöðvarinnar, ekki eingöngu með úthlutun hjálpartækja, heldur einnig með því að sérfræðingarnir sem þar starfa séu til staðar í nægilegum fjölda og í takt við þann vaxandi hóp einstaklinga sem þurfa á þjónustunni að halda. Þjónusta Sjónstöðvarinnar er fjárhagslega arðbær fjárfesting sem hefur sýnt sig í að stuðla að sjálfstæði, virkni og verðmætasköpun innan þessa hóps – og í raun fyrir samfélagið í heild.

Minnisblað Blindrafélagsins og viðbótargögn sem fylgja þessari yfirlýsingu útskýra nánar hvernig útreikningar voru framkvæmdir og á hvaða forsendum þessi niðurstaða byggir.

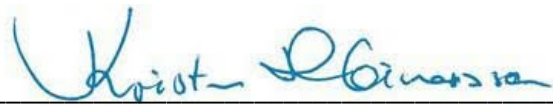
Blindrafélagið hvetur Alþingi til að endurmeta áform um fjárveitingum til Sjónstöðvarinnar sem áætlað er að fara í komandi þremur árum samkvæmt fjárlagafrumvarpi, og þess í stað að tryggja stöðugan og eflandi rekstrargrundvöll fyrir áframhaldandi þjónustu. Með því er ekki aðeins tryggt mannréttindaleg skylda samfélagsins gagnvart þessum hópi, heldur einnig efnahagsleg ábyrgð gagnvart framtíðinni.

Virðingarfyllt,

F.h. Blindrafélagsins

Formaður Blindrafélagsins

Framkvæmdastjóri Blindrafélagsins

Reykjavík, 9. október 2025

Hagnaður af atvinnuþátttöku blindra og sjónskertra

Þann 17. september síðastliðinn hafði Kristinn Halldór Einarsson, framkvæmdastjóri Blindrafélagsins, samband við undirritaðan og bað Talnakönnun að taka saman minnisblað um þjóðhagslegan hag af þátttöku blindra og sjónskertra í atvinnulífinu.

Í skýrslunni er stuðst við gögn úr mörgum áttum sem mörg bera með sér talsverða óvissu þannig að niðurstöður verða aldrei mjög nákvæmar. Engu að síður leiðir athuginin í ljós að þjóðfélagið græðir umtalsverðar fjárhæðir á aukinni atvinnuþátttöku blindra og sjónskertra, en hún er hærri á Íslandi en í þeim löndum sem hér eru tekin til samanburðar.

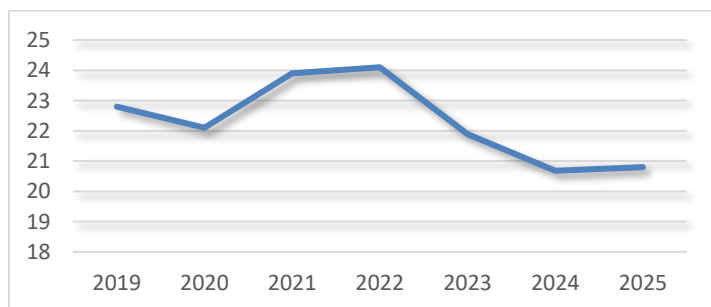
Gögn

Fyrir liggur ný könnun Gallups frá júní 2025 um atvinnuþátttöku blindra og sjónskertra einstaklinga hér á landi sem sýnir mikla atvinnuþátttöku þessa hóps í alþjóðlegum samanburði. Árið 2014 var einnig gerð könnun af Þjónustu – og þekkingarmiðstöð fyrir blinda, sjónskerta og dauflinda einstaklinga, *Virkni blindra og sjónskertra einstaklinga á atvinnualdri 18 – 67 ára* og litið er til hennar um samanburð. Jafnframt koma þar fram gagnlegar upplýsingar um atvinnuþátttöku sambærilegra hópa í öðrum löndum. Einnig bárust upplýsingar frá Elfu Svanhildi Hermannsdóttur forstjóra Sjónstöðvar. Gögn um atvinnuþátttöku blindra og sjónskertra í ýmsum löndum er að finna í ýmsum greinum sem vitnað er til hér á eftir.

Fjöldi stöðugilda hjá Sjónstöð

Sjónstöðin er þjónustu- og þekkingarmiðstöð fyrir blinda, sjónskerta og einstaklinga með samþætta sjón- og heyrnarskerðingu. Samkvæmt upplýsingum frá forstjóra voru 261 blindir og sjónskertir á aldrinum 18 til 67 árið 2013. En samkvæmt skráningu frá 2022 eru þeir 413.

Mynd: Stöðugildi hjá Sjónstöð 2019-2025

Heimild: Upplýsingar frá Sjónstöð

Upplýsingar um fjölda stöðugilda hjá Sjónstöðinni undanfarin ár sýna, eins og sést á myndinni, að þeim hefur farið fækkandi á sama tíma og þjónustubegum hefur fjölgað. Í fjárlögum fyrir árið 2025 fékk Sjónstöðin 495,4 m.kr. Fyrir árið 2026 liggur fyrir að Sjónstöðin fái 479,0 m.kr. Áætlun fyrir árið 2027 gerir ráð fyrir 472,8 og 2028 fyrir 468,0 m.kr. Skerðingin mun óhjákvæmilega leiða til samdráttar,

en eins og fram kemur hér á eftir hefur meiri árangur náðst í þjónustu fyrir blinda og sjónskerta en í löndum sem við berum okkur saman við.

Atvinnuþátttaka sjónskertra í ýmsum löndum

Samkvæmt tölum frá Hagstofu Danmerkur og Blindrafélagi Danmerkur (Dansk blindesamfund) er þátttaka blindra og sjónskertra á vinnumarkaði í Danmörku 32-38%.

Í norski könnun frá 2017 var atvinnuþátttaka blindra og sjónskertra um 44% (51% karla og 38% kvenna). (*Visual impairment and employment in Norway*, Brunes og Heir 2022).

Árin 2016-24 var atvinnuþátttaka blindra og sjónskertra í Bandaríkjunum 34 til 45% (*American Foundation for the Blind*, 2025). <https://afb.org/research-and-initiatives/statistics/employment-bvi>

Samkvæmt skýrslu Deloitte *The socioeconomic impact of inherited retinal dystrophies (IRDs) in Canada* frá 2020 var atvinnuþátttaka blindra og sjónskertra í Kanada 36%.

Samkvæmt könnun Gallups á Íslandi í júní síðastliðnum voru 58% svarenda í launuðu starfi og tæplega 16% í námi. Tæplega 9% voru í atvinnuleit, en aðrir voru heimavinnandi (17%), í starfsendurhæfingu (tæplega 6%), annað nefna 7%, en tæplega 16% segjast vera öryrkjar. Rétt er að taka fram að nefna mátti fleiri en einn möguleika sem svar. Um helmingur þeirra sem voru í launuðu starfi eru í fullu starfi eða því sem næst. Um 35% eru í 30-65% starfi, en um 15% með lægra starfshlutfall. Um 60% karla og um þriðjungur kvenna er í fullu starfi.

Í skýrslunni frá árinu 2014 kom eftirfarandi fram: Af fólki á aldrinum 18-67 ára sögðust 47,3% vera í vinnu, 13,3% í námi, 11,7% í annarri virkni, 12,2% í engri virkni, 2,1% voru skráð atvinnulaus og voru því í atvinnuleit og ekki var vitað um virkni 13,3% notenda.

Í rannsókn Ólafíu K. Guðmundsdóttur frá árinu 2007 fyrir Blindrafélagið var könnuð staða félagsmanna Blindrafélagsins á aldrinum 18-67 ára, í atvinnu- og menntamálum. Alls fengust svör frá 127 manns og af þeim reyndust þá 63% vera í vinnu, 5,5% í námi og 31,5% heima.

Niðurstaða úr þessum þremur rannsóknum er svipuð að því leyti að atvinnuþátttaka blindra og sjónskertra hér á landi er um 50 til 60% sem er mun meira en í öðrum löndum. Í raun má segja að hlutfallið sé hærra ef miðað er við könnun Gallups, þegar líka er horft til þeirra sem eru í námi. Jafnframt eru nokkrir í atvinnuleit sem sýnir vilja til þess að vinna. Þetta er hærra hlutfall en í þeim löndum sem vitnað er til hér að framan þar sem þátttakan er um 40% +/-5%.

Ekki er hægt að fullyrða um aldursdreifingu blindra og sjónskertra hér á landi út frá könnun Gallups, en í skýrslunni um virkni blindra frá 2014 er fjallað um 186 einstaklinga sem voru á atvinnualdri árið 2013, það er 18-67 ára, og glímdu fyrst og fremst við sjónskerðingu eða blindu og nutu aðstoðar Þjónustu- og þekkingarmiðstöðvarinnar. Þar af voru 102 karlar og 84 konur. Byggt er á þessum hópi við útreikningana, þ.e. lögð er til grundvallar aldursskipting og atvinnuþátttaka þessa hóps og tekið mið af tekjum einstaklinga skv. upplýsingum frá Ríkisskattstjóra.

Í ljós kom að virknin var mismunandi eftir aldri. Í yngsta aldurshópnum, 18 – 30 ára, voru 16% að vinna, hjá notendum á aldrinum 31 – 59 ára reyndust 57,9% vera í vinnu og hjá notendum á aldrinum 60-67 ára reyndust 35,7% vera í vinnu. Í skýrslunni er sýnt á stöplariti hve margir í hverjum árgangi voru í vinnu. Ekki lágu fyrir nýrri sambærilegar upplýsingar, en gert er ráð fyrir því að aldursdreifingin nú sé með sama hætti í útreikningum hér á eftir.

Útreikningar

Með því að skoða aldursdreifingu í hópi notenda í skýrslunni um virkni sjónskertra og tengja hana, má áætla hverjar atvinnutekjur hefðu orðið miðað við að allur hópurinn hefði verið virkur og með meðaltekjur miðað við sinn aldurshóp (miðað við tekjur einstaklinga árið 2023). Þá fæst að ef allir 413 hefðu verið virkir væri framlagið 2.905 milljónir króna á ári. Miðað við upplýsingar um atvinnuþátttöku samkvæmt könnun Gallups eru tekjur þeirra sem vinna alls um 1.685 milljón króna á ári.

Berum þessa tölu saman við atvinnuþátttöku í öðrum löndum. Samkvæmt framansögðu virðist atvinnuþátttakan vera minni þar en hér á landi. Eldri tölur, sem vitnað var til í skýrslunni frá 2014 þar sem skoðuð var atvinnuþátttaka í fleiri löndum, gefa svipaða niðurstöðu. Ef atvinnuþátttakan á Íslandi væri svipuð og erlendis, eða um 40% þegar hún er í raun nær 60% hér á landi, væru launatekjur blindra og sjónskertra um 1.162 milljónir króna eða 523 milljónum minni en þær voru. Það er því áþreifanlegur þjóðhagslegur ávinningur af meiri þátttöku þessa hóps í atvinnulífinu hér á landi en annars staðar.

Grein frá árinu 2021 (*The Impact of Inherited Retinal Diseases in the United States of America (US) and Canada from a Cost-of-Illness Perspective* sem birtist í *Clinical Ophthalmology*) finnur út að kostnaður af minni atvinnuþátttöku blindra og sjónskertra en annarra sé á bilinu 200 til 700 milljónir króna, ef tölurnar eru reiknaðar yfir á Ísland. Hér er atvinnuþátttaka þessa hóps um 50% meiri en í þessum löndum og því er tap samfélagsins hér um þriðjungi minna en í samanburðarlöndunum.

Við sjáum af tölunum að óvissa er veruleg um það hve miklu þjóðin tapar af verðmætum vegna minni þátttöku blindra og sjónskertra. Engu að síður má fullyrða að meiri atvinnuþátttaka þessa hóps hér á landi umfram það sem annars staðar leiðir til hundraða milljóna króna meiri verðmætasköpunar en í samanburðarlöndunum. Heildarhagnaður samfélagsins dreifist á ríkið, gegnum aukna skatta og minni útgjöld, lífeyrissjóði, aðstandendur og einstaklingana sjálfa. Meiri atvinnuþátttaka hér en annars staðar bendir til þess að hér hafi verið unnið gott starf í atvinnumálefnum blindra og sjónskertra og mikils virði að það haldi áfram. Stuðningur við þennan hóp hefur reynst vera þjóðhagslega arðbær eins og útreikningarnir bera með sér.

Niðurlag

Það er öllum mikils virði að vera virkir í þjóðfélaginu. Því er mikilvægt að blindir og sjónskertir hafi sem best tækifæri til þess að vinna og njóti til þess menntunar og endurhæfingar. Þeir sem vinna eða stunda nám eru mun ánægðari með stöðu sína en þeir sem óvirkir eru og eru heilbrigðari til sálar og líkama. Auk þeirra gæða sem fylgja atvinnuþátttöku sýna framangreindir útreikningar að þjóðfélagið hefur haft mikinn beinan hag af henni í krónum og aukum talið.

Reykjavík, 3. okt. 2025

Benedikt Jóhannesson, Ph.D.

Samfélagslegur og fjárhagslegur ávinningur af atvinnuþátttöku blindra og sjónskertra á Íslandi – Viðbótargögn og útreikningar frá Blindrafélaginu

Þessi skýrsla byggir á gögnum úr ársskýrslum Blindrafélagsins og Sjónstöðvarinnar, könnunum, gögnum frá Hagstofu Íslands og Tryggingastofnun, auk minnisblaða Blindrafélagsins frá árunum 2014 og 2025, unnin af Talnakönnun. Hér er dregið saman hvernig atvinnuþátttaka blindra og sjónskertra einstaklinga hefur afgerandi jákvæð áhrif á ríkisfjármál og samfélagið í heild. Þessi uppfærsla nær yfir tímabilið 2014 til 2024/2025 og leggur áherslu á fjárhagslegan og samfélagslegan ávinning af menntun og virkni á vinnumarkaði. Áætlanir og útreikningar voru unnir að hluta til með aðstoð gervigreindar.

Lykilniðurstöður og forsendur

- Meðallaun á Íslandi 2014 voru 555 þús. kr., samanborið við 758 þús. kr. árið 2024 (regluleg laun).
 - Fullur örorkulífeyrir með heimilisuppbót var 181.064 kr. á mánuði árið 2014 (152 þús. kr. nettó), en 421.380 kr. árið 2024 (354 þús. kr. nettó).
 - Afkoma ríkisins af vinnandi einstaklingi með meðallaun hefur hækkað úr ~143 þús. kr./mán. árið 2014 í ~217 þús. kr./mán. árið 2024.
 - Samfélagslegur ávinningur á mánuði af því að einstaklingur vinni í stað þess að vera á örorku hefur hækkað úr ~295 þús. kr. í ~571 þús. kr./mán.
 - Ársávinningur fyrir samfélagið er því nú um 6,8–7 m.kr. á einstakling (miðað við 2024/2025), samanborið við ~3,5 m.kr. árið 2014.
 - Kostnaður ríkisins við að styðja blindan eða sjónskertan nemanda í námi er áætlaður 1,37 m.kr. á ári, eða 4,11 m.kr. fyrir 3ja ára nám.
- Talan 1,37 milljónir króna á hvern einstakling á ári byggir á áætluðum kostnaði ríkisins við sértækan menntunarstuðning, þar á meðal ráðgjöf, hjálpartæki, aðlögun námsefnis og aðra aðstoð sem gerir blindum og sjónskertum kleift að stunda nám og atvinnu á jafnréttisgrundvelli.**
- Einstaklingur sem fær slíkan stuðning og kemst á vinnumarkað „borgar sig til baka“ til ríkisins á um 7 mánuðum á vinnumarkaði að útskrift lokinni, m.v. 3ja ára háskólanámi.

Samanburður 2014 og 2024/25

Liður	Minnisblað 2014	Uppfært 2024/25
Fjöldi blindra og sjónskertra	1.458	1.700–1.720
Meðallaun á mán.	555 þ.kr.	758 þ.kr.
TR greiðslur á mán. (nettó)	152 þ.kr.	354 þ.kr.
Ávinningur af atvinnu á mán. (skattar+gjöld)	143 þ.kr.	217 þ.kr.
Heildarávinningur á mán. per einstakling	295 þ.kr.	571 þ.kr.
Heildarávinningur á ári per einstakling	~3,5 m.kr.	~6,8–7 m.kr.

Raunverulegur ávinningur 2014–2025

Greining Blindrafélagsins á þróun atvinnuþátttöku blindra og sjónskertra á tímabilinu 2014–2025 sýnir að ríkið hefur notið hreins fjárhagslegs ávinnings upp á 4,7 milljarða króna af aukinni atvinnuþátttöku þessa hóps, eftir að opinber kostnaður við atvinnu- og menntastuðning hefur verið dreginn frá.

Þessi niðurstaða byggir á:

- Aukningu í fjölda blindra og sjónskertra á vinnualdri úr ~278 í ~464 einstaklinga (+186)
- Hækkun atvinnuþátttöku úr 47,3% í 58%
- Árlegum samfélagslegum ávinningi ríkis á hvern vinnandi einstakling (6,9 m.kr./ár)
- Áætluðum stuðningskostnaði (750 milljónir kr. á tímabilinu 2014-2024/2025 fyrir allan hópinn).

Tölur: Raunverulegur ávinningur og kostnaður 2014–2025

Liður	Tölugildi	Athugasemd
Aukning í fjölda á vinnualdri	+186 manns	2014–2025
Hækkun í atvinnuþátttöku	+10,7%	47,3% → 58%
Heildarávinningur samfélagsins	5,44 milljarðar kr.	Sparnaður + skatttekjur
Áætlaður kostnaður við menntunarstuðning	750 milljónir kr.	Atvinnu- og menntustuðningur
Nettó fjárhagslegur ávinningur ríkisins	≈ 4,7 milljarðar kr.	Hreinn ávinningur 2014–2025

Ályktun og samantekt

Þessi þróun sýnir svart á hvítu að fjárfesting í menntun og atvinnustuðningi við blinda og sjónskerta skilar sér margfalt til baka. Á aðeins 11 árum hefur ríkissjóður fengið um 4,7 milljarða króna í hreinan ávinning, sem staðfestir að þjónusta Sjónstöðvarinnar er ekki útgjaldaliður heldur fjárfesting sem stuðlar að sjálfbærni, sjálfstæði og virkni þessa hóps.

Samanburður milli 2014 og 2024/2025 sýnir að samfélagslegur og fjárhagslegur ávinningur af atvinnuþátttöku blindra og sjónskertra hefur meira en tvöfaldast á tíu árum. Meðallaun hafa hækkað um rúmlega 35%, örorkubætur hafa hækkað, en samt sem áður hefur bilið á milli vinnu og örorku aukist verulega vegna hækkandi skatttekna og sparnaðar í bótagreiðslum. Fjárfesting í þjónustu Sjónstöðvarinnar og menntunarstuðningi við þennan hóp er því ekki kostnaður, heldur fjárhagslega hagkvæm fjárfesting fyrir samfélagið.

Blindrafélagið ítrekar því að það sé ekki ráðlegt að skerða framlög til Sjónstöðvarinnar, þar sem slíkur niðurskurður myndi rýra atvinnuþátttöku, minnka tekjur ríkisins og auka langtímakostnað samfélagsins. Mikilvægt er að Sjónstöðin hafi fjárhagslega burði til að sinna lögbundnu hlutverki sínu samkvæmt lögum nr. 160/2008 um þjónustu- og þekkingarmiðstöð fyrir blinda, sjónskerta og daufblinda einstaklinga, og að fjöldi stöðugilda sérfræðinga innan Sjónstöðvarinnar haldist í hendur við fjölda þjónustuþega sem stofnunin sinnir hverju sinni.